

Tamara Butigan-Vučaj
(Narodna biblioteka Srbije)

DIGITALNA NARODNA BIBLIOTEKA SRBIJE (DNBS)

Jedan od velikih projekata koji očekuje Narodnu biblioteku Srbije u narednom periodu jeste projekat Digitalne Narodne biblioteke Srbije. U Digitalnoj NBS bi se susrele naše težnje da pružimo što više kvalitetnih informacija na savremenim medijima i tako izađemo u susret novim potrebama korisnika i bitno podignemo stepen i standard dostupnosti informacionih resursa kojima raspolazemo.

Digitalna NBS bi predstavljala paralelnu virtuelnu instituciju klasičnoj biblioteci, pravu NBS "bez zidova". Značaki osmišljenim sistemom linkova vodila bi korisnika kroz hodnike kiberprostora sve do željene informacije, i to ne samo do kataloški obrađene publikacije, nego i do samog sadržaja, do digitalne verzije stranice knjige, zvučnog zapisa ili fotografije.

Projekat digitalne biblioteke je izazov za sebe, a od tvoraca zahteva nekoliko strateških odluka, koje se tiču izbora sadržaja, obrazovanja sistema metapodataka, zaštite podataka i slično, kao i rešavanja pravnih pitanja.

Planiramo da korisnicima omogućimo pristup informacijama na Internetu (online) i informacijama na kompaktnim diskovima i drugim nemrežnim resursima (offline).

Pitanje metapodataka rešavali bismo definisanjem odgovarajućih standarda za indeksiranje digitalnih dokumenata i s tim u vezi definisanjem alata i metoda za pretraživanje .

Konačno, bilo bi potrebno ustanoviti komunikacione protokole za pristup podacima (Američki standard Z39.50), mere zaštite podataka, kao i standarde za čuvanje digitalnih dokumenata.

Digitalne biblioteke predstavljaju kompilacije materijala objavljenih u elektronskom formatu i analognih materijala konvertovanih u digitalni oblik. Za ovu drugu grupu materijala bio bi potreban projekat *digitalne konverzije*, u kome bi ključni postupak bio sistematska digitalizacija analognog materijala i klasifikacija tih digitalnih dokumenata u specijalno uređene digitalne zbirke.

Budući da digitalna biblioteka pruža najširi mogući pristup svojim resursima, nezaobilazno je i pitanje prava u digitalnom svetu. Prepoznavanje i zaštita zakonskih prava (autorskog prava, prava na privatnost i ostalih prava koje poznaje naše zakonodavstvo) neophodni su koraci ka utemeljivanju jedne digitalne biblioteke.

Kako je kreiranje i održavanje digitalne nacionalne biblioteke jedan izuzetno finansijski zahtevan poduhvat, treba raditi i na razvijanju ekonomskih modela za podršku ovom projektu.

Očigledno je da digitalna biblioteka nameće bibliotekarima jednu novu misiju i širi njihovu ulogu s biranja važnih resursa za korisnike na preuzimanje brige o

garancijama da će korisnici imati pristup svim tim resursima. Slobodno možemo reći da su nam za digitalnu biblioteku potrebni specijalno obučeni "digitalni bibliotekari", koji će biti u stanju da upute digitalne korisnike u korišćenje digitalnih fondova. Korisnicima treba obezbediti jednovremeni pristup heterogenim informacionim izvorima, kako lokalnim tako i fizički udaljenim.

Koji su to heterogeni izvori koje bi korisnicima nudila digitalna NBS?

Bile bi to baze podataka online i offline; zatim digitalizovani delovi bibliotečkog materijala, uključujući knjižnu i neknjižnu građu, organizovani u digitalne kolekcije; kompaktni diskovi s bibliografijama, bazama podataka, knjigama i periodikom u punom tekstu, enciklopedijama i multimedijom; digitalni video diskovi sa sličnim sadržajima; elektronske knjige; proizvodi online i mrežnog izdavaštva; OPAC katalozi; domaći i strani elektronski izvori; elektronske distribucione liste; elektronski bilteni i vodiči; interaktivne komunikacije i razgovor na mreži.

Koje bi digitalne zbirke bile zastupljene u digitalnoj NBS?

1. *Digitalna zbirka monografskih publikacija*; koja bi uključivala digitalizovane knjige u punom tekstu iz fonda NBS kao i linkove prema sličnim sadržajima na drugim nosačima informacija kao CD, DVD i slično, koje poseduje NBS.
2. *Digitalna zbirka serijskih publikacija*; činila bi je elektronska izdanja savremene periodike kao i digitalizovana stara izdanja periodike, za kojima je velika potražnja među korisnicima (Politika i Pravda u prvom redu).
3. *Digitalna zbirka muzikalija i fono dokumenata*; ona bi sadržala štampane muzikalije, okarakterisane nacionalnom kulturnom baštinom (Karlovačko pojanje Kornelija Stankovića), zatim rukopisne muzikalije (dela domaćih kompozitora posvećena otvaranju zgrade NBS 1973. godine) i delove fono zbirke (snimci folklorne zaostavštine, gramofonske ploče na 33 i 45 obrtaja s glasovima Ive Andrića, Miloša Crnjanskog, Desanke Maksimović i sintetizovanim glasom Vuka Karadžića; kao i oko 200 najstarijih gramofonskih ploča na 78 obrtaja).
4. *Digitalna zbirka kartografske građe*; obuhvatala bi izbor postojeće građe od 15. veka do danas, s akcentom na stare karte i atlase iz perioda od 16. do 19. veka. U zbirci karata-gravira nalaze se planovi naših gradova iz 16. i 17. veka, koji bi se svakako našli i u digitalnoj kolekciji. Prva srpska karta u razmeri 1:75000 iz 1893. godine, kao i karte iz vremena Prvog svetskog rata izdate na Krfu, takođe bi trebalo svrstati u ovu kolekciju.
5. *Digitalna zbirka grafike i foto dokumenata*; gde se značajem ističe zbirka fotografija od prvih srpskih fotografija do onih iz 1918. godine, te je i prioritet za digitalizaciju.
6. *Digitalna zbirka stare i retke knjige*; u ovoj zbirci bi mesto pronašle Dositejeve, Sterijine, Vukove knjige.
7. *Digitalna zbirka biblioteka celina*; najznačajnijim se smatraju legati Miloša Crnjanskog, Tihomira Đorđevića, Veselina Čajkanovića, pa bi se tu prvenstveno pravio izbor materijala za digitalizaciju.
8. *Digitalna zbirka rukopisa i rukopisnih zaostavština*; u kojoj bi najznačajniju građu činili takozvani mlađi rukopisi iz 19. i 20. veka, koji bi prvo bili digitalizovani.
9. *Digitalna zbirka dokumentacionog materijala*, u kojoj bi značajno mesto zauzimala zbirka Plakat i letak do 1945. godine i time imala prvenstvo u projektu digitalne konverzije.

Digitalna NBS bi svakako omogućavala i pristup elektronskim bazama časopisa. Danas je moguć pristup određenom broju biblioteka u Srbiji preko Konzorcijuma biblioteka Srbije za koordiniranu nabavku, kod više izdavača elektronskih baza časopisa. Članci su delimično dostupni u punom tekstu, a pokrivene su gotovo sve naučne oblasti kroz 6000 naslova. Očekuje se priključivanje na još neku bazu časopisa i povećanje broja biblioteka s pristupaom. Stara elektronska izdanja ovih časopisa nalaze se na kompaktnim diskovima i mogu da se uključe u digitalnu biblioteku kao offline baze podataka.

OPAC katalozi bi takođe bili pretraživi preko Digitalne NBS, i to: Centralni nacionalni katalog Virtuelne biblioteke Srbije (koju čine četiri najveće srpske biblioteke), drugi domaći katalozi, katalozi većih biblioteka u svetu kao i svetski katalozi (npr. svetski OCLC katalog WorldCat). Do digitalnih dokumenata iz kolekcija NBS moglo bi se doći i preko ovih izvora, ukoliko se postave hiperlinkovi u katalozima koji uključuju ove dokumente.

Digitalna NBS sadržala bi i hiperlinkove prema stručnim diskusionim listama vezanim za digitalno izdavaštvo, rukovanje digitalnim dokumentima, zaštitu autorskih prava i druge teme vezane za digitalno bibliotekarstvo. Korisnicima bi bila dostupna i mogućnost interaktivne komunikacije na mreži (chat) kao i mogućnost da ostave svoje podatke radi uključivanja u pojedine mailing liste.

Ostali informacioni resursi s kojima bi korisnike povezivala Digitalna NBS mogli bi da uključuju druge digitalne biblioteke u svetu kao i sve što je vezano za digitalni svet, zatim klasifikacione šeme, bibliotečke standarde, bibliotečke časopise i značajne skupove u domaćem i svetskom bibliotekarstvu s izloženim radovima u punom obimu. Tako bi DNBS predstavljala i svojevrstan web portal za bibliotekare.

Digitalna Narodna biblioteka Srbije će svakako označiti kraj tradicionalnog bibliotekarstva na ovim prostorima, kada se imaju u vidu štampani i lisni katalozi kao i skladišni prostori za bibliotečku građu, jer će oni predstavljati samo polazne tačke za izgradnju sistema digitalnih informacija, koji ćemo deliti s celim svetom. S druge strane, naši će fondovi biti fizički zaštićeni i vremenom postajati muzejski eksponati. A jednom otvoreni trezori našeg kulturnog blaga postaće delom svetske riznice koncentrisane u kiberprostoru.

Tamara Butigan-Vučaj
(National Library of Serbia)

DIGITAL NATIONAL LIBRARY OF SERBIA (DNLS)

Digital National Library of Serbia would present a parallel virtual library to the physical one, the true National Library of Serbia "without walls". That library would offer access to the heterogeneous information resources as OPAC catalogues, online and offline databases, digitized book and non-book materials, e-books. We plan to organize a number of digital collections with the system of metadata. The goal of DNLS is to open our cultural treasure to the worldwide users, including it in a world's cultural heritage concentrated in Cyberspace.